

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ
УКРАЇНИ**

ФАКУЛЬТЕТ ЗАОЧНОГО НАВЧАННЯ

Кафедра спортивної медицини

**Сілабус навчальної дисципліни
ГРОМАДСЬКЕ ЗДОРОВ'Я**

рівень вищої освіти: другий (магістерський)

спеціальність: 227 Фізична терапія, ерготерапія

спеціалізація: 227. 1 Фізична терапія, 227.2 Ерготерапія

освітньо-професійна програма: Фізична терапія, Ерготерапія

код дисципліни в освітньо-професійній програмі: ОК.ЦС 4

мова навчання: українська

Розробники:

Шматова Олена Олександрівна, кандидат наук з фізичного виховання і спорту,
доцент кафедри спортивної медицини, R_shmatov@ukr.net

Анотація навчальної дисципліни. Дисципліна спрямована на формування визначених освітньо-професійною програмою загальних та фахових компетентностей, зокрема здатності до ефективного вирішення завдання професійної діяльності, пов'язаної із зміцненням і збереженням здоров'я а також профілактикою захворювань. Обсяг дисципліни – 4 кредити ЄКТС. Основні теми: предмет і завдання громадського здоров'я. Визначення рівня здоров'я людини; здоров'я як багатовимірний феномен людського життя; концептуальні підходи сприяння покращенню здоров'я; вікові аспекти громадського здоров'я; роль здорового способу у збереженні і зміцненні громадського здоров'я; шляхи оздоровлення організму. Підсумкова оцінка формується з урахуванням результатів поточного контролю.

Abstract of the discipline. The discipline is aimed at shaping the general and professional competences defined by the educational and professional program, including the ability to effectively solve the task of professional activity related to health promotion and preservation, as well as disease prevention. Discipline - 4 ECTS credits. Main topics: the subject and tasks of public health. Determination of human health; health as a multidimensional phenomenon of human life; conceptual approaches to health promotion; age-related aspects of public health; the role of a healthy way in maintaining and promoting public health; ways of healing the body. The final assessment is based on the results of the current control.

Мета навчальної дисципліни – формування визначених освітньо-професійною програмою загальних та фахових компетентностей, ефективно вирішувати завдання професійної діяльності, пов'язаної із зміцненням і збереженням здоров'я а також профілактикою захворювань.

Обсяг навчальної дисципліни – 4 кредити ЄКТС, які розподіляються у годинах:

Форми навчання	Види навчальних занять				Самостійна робота	Разом
	лекції	лабораторні	практичні	семінарські		
Денна	14	0	26	0	80	120

Статус навчальної дисципліни: обов'язкова.

Передумови для вивчення навчальної дисципліни:

- базується на розумінні студентами основних положень і знань з дисциплін першого рівня вищої освіти: анатомія та фізіологія людини, основи медичних знань, Медичне право, професійна етика та деонтологія;
- забезпечує можливість проведення аналізу клінічних ситуацій у подальшій професійній діяльності.

Програма навчальної дисципліни.

Тематичний план навчальної дисципліни

Номер і назва теми	Кількість годин
--------------------	-----------------

	усього	у тому числі		
		лекції	практичні	с. р.
Тема 1. Предмет і завдання громадського здоров'я.	18	2	4	12
Тема 2. Здоров'я як багатовимірний феномен людського життя.	18	2	4	12
Тема 3. Концептуальні підходи сприяння покращенню здоров'я.	18	2	4	12
Тема 4. Вікові аспекти громадського здоров'я.	18	2	4	12
Тема 5. Роль здорового способу у збереженні і зміцненні громадського здоров'я.	18	2	4	12
Тема 6. Організація охорони здоров'я в Україні.	16	2	4	10
Тема 7. Профілактичне спрямування у громадському здоров'ї.	14	2	2	10
Всього годин:	120	14	26	80

Зміст навчальної дисципліни за темами

Тема 1. Предмет і завдання громадського здоров'я

Історичні аспекти розвитку громадського здоров'я. Визначення поняття, предмет і об'єкт громадське здоров'я. Зв'язок із іншими науками. Рівні здоров'я. Методи дослідження громадського здоров'я. Правові засади охорони здоров'я.

Загальні принципи й основні завдання громадського здоров'я. Формування, збереження і зміцнення здоров'я здорових людей і вплив різних чинників на ці процеси. Роль санітарної освіти у формуванні здоров'я. Універсальна формула здоров'я (цілісність, відповідальність, компетентність).

Формування здоров'я сучасної людини. Здоровий спосіб життя як умова збереження і зміцнення здоров'я. Складові здорового способу життя. Взаємозв'язок основних ознак, складових і чинників здоров'я. Основні принципи формування фізичного здоров'я людини на всіх етапах її розвитку. Вплив способу життя на здоров'я людини. Вплив несприятливого навколишнього середовища на стан здоров'я. Визначення рівня здоров'я дорослої здорової людини (валеометрія).

Тема 2. Здоров'я як багатовимірний феномен людського життя

Сутність громадського здоров'я. Концепція здоров'я населення: чинники, що його зумовлюють, методи оцінки, показники. Фактори, які впливають на здоров'я. Критерії здоров'я. Генетичний фактор здоров'я. Медико—фізіологічні й психологічні аспекти забезпечення здоров'я. Чинники здорового способу життя:

а) оптимальний руховий режим; б) раціональне харчування; в) раціональний режим життя; г) тренування імунітету та загартування; д) психосоціальна та статеві культура; ж) відсутність шкідливих звичок. Громадська охорона здоров'я. Роль громади (територіальної спільноти чи об'єднання за інтересами) у формуванні здорового способу життя. Основні напрями діяльності громади для формування здорового способу життя.

Показники індивідуального і громадського здоров'я. Взаємозв'язок між індивідуальним та громадським здоров'ям. Комплекс демографічних показників: народжуваність, смертність (загальну, дитячу, перинатальну, вікову), середню тривалість майбутнього життя; показники захворюваності (загальної, за окремими віковими групами, для інфекційних, хронічних неспецифічних захворювань, окремих видів захворювань, захворюваності з тимчасовою втратою працездатності та т. д.); показники інвалідності (загальної, дитячої, по-віковій, з причин); рівень фізичного розвитку.

Тема 3. Концептуальні підходи сприяння покращенню здоров'я

Принципи сприяння покращенню здоров'я. Сутність основних напрямів пріоритетної діяльності зі сприяння покращенню здоров'я. Профілактика здоров'я. Сучасна світова та європейська політика і стратегія в сфері охорони здоров'я. Системи охорони здоров'я у світі. Діяльність Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ), міжнародних та національних організацій по громадській охороні здоров'я. Реальний стан політики сприяння покращенню здоров'я в Україні. Законодавче та нормативне забезпечення діяльності з сприяння покращенню здоров'я: вітчизняний та закордонний досвід.

Загальні підходи до визначення політики сприяння здоров'ю та здорового способу життя в законодавстві України. Правові засади охорони здоров'я. Проблема організації здорового харчування на законодавчому рівні. Проблема здорового вибору фізичних вправ/рухової активності в законодавстві України. Проблема зменшення шкоди від алкоголю, тютюну та інших наркотичних засобів в законодавстві України. Проблема забезпечення сприятливого для здоров'я середовища в вітчизняному законодавстві. Залучення експертів з питань реабілітації із громадських неурядових організацій для формування програм реабілітації та максимального врахування потреб осіб із обмеженими можливостями. Поняття про медико-реабілітаційну експертну комісію.

Тема 4. Вікові аспекти громадського здоров'я

Гендерні аспекти формування та збереження здоров'я. Здоров'я населення різних вікових груп: підлітків, молоді людей працездатного віку, людей похилого віку тощо. Психологічні проблеми громадського здоров'я в кризових і екстремальних соціальних ситуаціях. Механізми збереження здоров'я при стресах і адаптації.

Репродуктивне здоров'я чоловіків та жінок. Репродуктивна та рекреативна функції статевого життя. Хвороби, що передаються статевим шляхом. Поняття ВІЛ/СНІДу. Імунодефіцит. Частота, медико-соціальні наслідки, причини

поширення. Профілактика. Координація роботи з боротьби з ВІЛ/СНІДом.

Охорона репродуктивного здоров'я як соціальна проблема. Фактори впливу на стан репродуктивного здоров'я та механізми формування мотивації дітей та молоді до його збереження. Потенціал громади у збереженні та зміцненні репродуктивного здоров'я дітей та молоді. Розробка просвітницьких програм/тренінгів із питань репродуктивного здоров'я.

Тема 5. Роль здорового способу життя у збереженні і зміцненні громадського здоров'я

Поняття здорового способу життя в історичному аспекті. Здоровий спосіб життя і фізична культура. Розподіл фізичних вправ в залежності від впливу на органи та системи. Вплив оздоровчої фізичної культури на організм. Фізична культура у забезпеченні здорового способу життя студентів. Особливості застосування оздоровчої фізичної культури у фізичній реабілітації.

Визначення поняття раціонального харчування та загальні вимоги до нього. Енергетичні витрати організму, енергетична цінність їжі. Потреби людини в енергії залежно від статі, віку, професії тощо. Роль білків, жирів, вуглеводів, вітамінів і мінеральних речовин у харчуванні здорової людини. Режим харчування.

Профілактика гострих кишкових захворювань і харчових отруєнь. Запобігання професійним захворюванням за допомогою фізичних вправ та лікувально-профілактичного харчування. Організація лікувально-профілактичного харчування.

Основи формування здорового способу життя. Прийоми та методи фізичного оздоровлення організму. Особливості рухової активності різних груп населення з урахуванням віку, характеру праці, стану здоров'я. Рухова активність, оздоровче тренування, загартовування, раціональне харчування, раціональний режим праці і відпочинку. Шляхи відновлення. Особливості формування складових здоров'я та здорового способу життя у пацієнтів. Методики зняття втоми. Методи та методика оздоровчих процедур. Прийоми та методи фізичного оздоровлення за допомогою раціонального харчування та очищення організму

Тема 6. Організація охорони здоров'я в Україні

Теоретико-методологічні засади формування та реалізації державної політики України у сфері охорони здоров'я. Організація надання первинної, вторинної та третинної медичної допомоги. Організація надання екстреної медичної допомоги. Роль і місце конкуренції між закладами охорони здоров'я у забезпеченні якості медичної допомоги.

Місце медичного забезпечення дітей в державній політиці у сфері охорони здоров'я. Розвиток електронної охорони здоров'я – новий напрям державної політики в галузі охорони здоров'я.

Організація та завдання санітарно-епідеміологічної служби. Структура санітарно-епідеміологічної служби. Функції санітарно-епідеміологічної служби. Організація надання медичної допомоги при надзвичайних ситуаціях.

Тема 7. Профілактичне спрямування у громадському здоров'ї.

Державна політика України у сфері профілактики. Соціально небезпечних хвороб. Роль профілактичного спрямування у медицині для здоров'я населення. Передумови успішної профілактичної роботи. Просвітницька діяльність. Принципи ефективної просвітницької діяльності. Види просвітницької діяльності. Характеристики ефективних просвітницьких програм. функції соціальної реклами. Оцінка ефективності соціальної реклами. Організаційно-правові основи державного регулювання у сфері соціально небезпечних хвороб.

Тематика практичних занять

Номер і назва теми дисципліни	Номер і назва теми практичних занять	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Тема 1. Предмет і завдання громадського здоров'я.	1. Предмет і завдання громадського здоров'я	2	—
	2. Правові засади охорони здоров'я	2	—
Тема 2.Здоров'я як багатовимірний феномен людського життя.	3. Здоров'я, захворюваність, хвороби: загальні принципи лікування та профілактики.	2	—
	4. Методи оцінки показників здоров'я населення.	2	—
Тема 3. Концептуальні підходи сприяння покращенню здоров'я.	5. Принципи організації охорони здоров'я у світі.	2	—
	6.Аналіз чинників здоров'я населення	2	—
Тема 4. Вікові аспекти громадського здоров'я.	7. Охорона материнства та дитинства	2	—
	8.Гендерні підходи до формування складових здоров'я	2	—
Тема 5. Роль здорового способу у збереженні і зміцненні громадського здоров'я.	9. Роль здорового способу у збереженні і зміцненні громадського здоров'я.	2	—
	10. Шляхи оздоровлення організму	2	—
Тема 6. Організація охорони здоров'я в Україні	11. Теоретичні засади організації охорони здоров'я в Україні	2	—

	12. Роль санітарно-епідеміологічної служби в громадському здоров'ї	2	—
Тема 7. Профілактичне спрямування у громадському здоров'ї.	13. Промоція здоров'я та профілактика захворювань	2	—
Всього годин:		26	

Завдання для самостійної роботи студентів

Номер і назва теми дисципліни	Завдання	Кількість годин	
		Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Тема 1. Предмет і завдання громадського здоров'я.	1. Опрацювання теоретично-правових засад охорони здоров'я в Україні.	5	
	2. Підготовка до практичного заняття з теми 1.	3	
	3. Підготовка до практичного заняття з теми 2.	3	
Тема 2. Здоров'я як багатовимірний феномен людського життя.	4. Виконання розрахункової роботи з визначення основних показників здоров'я населення	6	
	5. Підготовка до практичного заняття з теми 3.	3	
	6. Підготовка до практичного заняття з теми 4.	3	
Тема 3. Концептуальні підходи сприяння покращенню здоров'я.	7. Складання схеми причинно-наслідкових чинників здоров'я	6	
	8. Підготовка до практичного заняття з теми 5.	3	
	9. Підготовка до практичного заняття з теми 6.	3	
Тема 4. Вікові аспекти громадського здоров'я.	10. Підготовка реферату та презентації на тему: Вплив засобів масової інформації та рекламно-інформаційних технологій на формування здорового способу життя молодшої людини.	6	
	11. Підготовка до практичного заняття з теми 7.	3	

	12 Підготовка до практичного заняття з теми 8.	3	
Тема 5. Роль здорового способу у збереженні і зміцненні громадського здоров'я.	13. Моделювання та впровадження програм по формуванню здорового способу життя в учнівському та студентському середовищі.	6	
	14. Підготовка до практичного заняття з теми 9.	3	
	15. Підготовка до практичного заняття з теми 10.	3	
Тема 6. Організація охорони здоров'я в Україні	16. Використання інтерактивних форм в освітньо-профілактичній роботі заради здоров'я.	6	
	17. Підготовка до практичного заняття з теми 11.	3	
	18. Підготовка до практичного заняття з теми 12.	3	
Тема 7. Профілактичне спрямування у громадському здоров'ї.	19. Аналіз профілактичної ролі громади (територіальної спільноти чи об'єднання за інтересами) у формуванні здоров'я населення.	6	
	20. Підготовка до практичного заняття з теми 13.	3	
Всього годин:		80	

Очікувані результати навчання з дисципліни: усвідомлення основних проблем, які стосуються громадського здоров'я, забезпечення оволодіння студентами системою теоретичних знань і практичних умінь та навичок, необхідних фізичному терапевту при здійсненні професійної діяльності в реабілітаційних закладах для ефективної реалізації завдань щодо збереження і зміцнення здоров'я та профілактика найпоширеніших захворювань серед населення завдяки:

знанням: основні визначення та поняття (здоров'я, громадське здоров'я, валеометрія, тощо); основні методи та етапи диспансеризації, групи здоров'я; суть захворювань, основні клінічні форми та їх прояви, перебіг, реабілітаційна діагностика, ускладнення; методи первинної та вторинної профілактики; принципи медичної деонтології та етики, необхідні в повсякденній фахово-

реабілітаційній і профілактичній діяльності реабілітолога; правила техніки безпеки, професійної безпеки в практичній діяльності реабілітолога;

умінням: формувати, зберігати і зміцнювати індивідуальне та громадське здоров'я; формувати комплекси реабілітаційних заходів для контингенту здорових людей різного віку на основі діагностики рівня здоров'я (валеометрії); збирати анамнестичні дані щодо з'ясування рівня здоров'я здорових і визначення чинників ризику виникнення певних захворювань у здорових людей різної вікової групи; проводити реабілітаційне обстеження здорових людей та хворих; проводити реабілітаційну діагностику рівня здоров'я здорових, планування та реалізацію реабілітаційних втручань з оцінюванням їх результативності та корекцією; володіти методикою проведення практичних навичок валеометрії та реабілітаційної діагностики захворювань; проводити вторинну профілактику з метою збереження певного рівня здоров'я та підвищення якості життя пацієнтів на хронічні недуги з використанням залишкового рівня здоров'я; дотримуватися правил техніки безпеки, охорони праці в галузі, протиепідемічного режиму, професійної реабілітаційної безпеки в практичній діяльності.

використати отримані знання під час планування, реалізації та контролю ефективності програм фізичної реабілітації.

Порядок оцінювання результатів навчання з дисципліни

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни формується з урахуванням результатів поточного контролю та екзамену.

Протягом семестру здобувач вищої освіти може отримати максимальну кількість балів – 100, як суму балів за результатами поточного контролю на практичних заняттях та під час консультацій науково-педагогічних працівників з тем, на які не передбачено аудиторних годин. Використовуються такі форми поточного контролю та розподіл балів, які може отримати студент за тему:

Номер і назва теми практичних занять	Засоби оцінювання	Кількість балів за тему
1. Предмет і завдання громадського здоров'я	Експрес-контроль.	5
2. Правові засади охорони здоров'я	Експрес-контроль. Есе.	5
3. Здоров'я, захворюваність, хвороби: загальні принципи лікування та профілактики.	Експрес-контроль. Реферат, доповідь та презентації на задану тему та їх обговорення.	10
4. Методи оцінки показників здоров'я населення.	Експрес-контроль. Виконання розрахункової роботи.	10
5. Принципи організації охорони здоров'я у світі.	Експрес-контроль. Конспект.	5

6. Аналіз чинників здоров'я населення	Експрес-контроль. Презентації. Кейси. Практичні навички.	10
7. Охорона материнства та дитинства	Експрес-контроль. Реферат, доповіді та презентації на задану	10
8. Гендерні підходи до формування складових здоров'я	Експрес-контроль.	5
9. Роль здорового способу у збереженні і зміцненні громадського здоров'я.	Експрес-контроль. Конспект.	10
10. Шляхи оздоровлення організму	Експрес-контроль.	5
11. Теоретичні засади організації охорони здоров'я в Україні	Експрес-контроль. Реферат, доповіді та презентації на задану тему.	10
12. Роль санітарно-епідеміологічної служби в громадському здоров'ї	Експрес-контроль. Реферат, доповіді та презентації на задану тему.	5
13. Промоція здоров'я та профілактика захворювань	Експрес-контроль. Захист змодельованих програм.	10
Усього:		100

Лектор під час завершення лекції з теми дисципліни знайомить здобувачів вищої освіти з відповідними завданнями для самостійної роботи та темами практичних занять.

Перед початком практичного заняття науково-педагогічний працівник ознайомлює здобувачів вищої освіти із формами поточного контролю, які будуть застосовуватись, і кількістю балів, які вони можуть отримати. Під час завершення кожного заняття кожному присутньому здобувачу вищої освіти оголошується кількість отриманих ним балів.

Здобувач вищої освіти, який протягом семестру отримав менше 34 балів, до заліку/екзамену не допускається, і може в установленому порядку пройти повторне вивчення цієї дисципліни.

Заліки/екзамени проводяться у порядку, визначеному у Положенні про організацію освітнього процесу в університеті.

Критерії оцінювання

1. За участь у лекційному занятті студент отримує 1 бал.
2. Усна відповідь на питання практичного заняття оцінюється у 5 балів: 5 балів – студент повністю засвоїв теоретичний матеріал, логічно викладає його,

робить висновки, висловлює гіпотези, дискутує. 4 бали – студент засвоїв теоретичний матеріал, вільно викладає його, наводить приклади, однак є незначні проблеми з усвідомленням системних зв'язків, не завжди дотримується логіки викладу, припускається незначних помилок чи неточностей. 3 бали – студент засвоїв матеріал на репродуктивному рівні (переказування), приймає активну участь у роботі, відтворює вивчене не завжди логічно, припускається помилок. 2 бали – студент, який невпевнено переказує матеріал, під час відповіді потребує допомоги, допускається помилок. 1 бал – студент, який не приймає участь в обговоренні питань на занятті. 0 балів – студент відсутній на занятті.

3. Виконання самостійної роботи, що підготував студент оцінюється у 5 балів: 5 балів отримує студент, який повністю розкрив тему самостійної роботи, використовував основну і додаткову літературу. Проявив самостійність і творчий підхід. Матеріал подано логічно і своєчасно. 4 бали отримує студент, який розкрив тему самостійної роботи за всіма пунктами плану, використав більшість рекомендованої літератури. Матеріал подано логічно, можливо не своєчасно. 3 бали одержує студент, який тему самостійної роботи розкрив не повністю (висвітлено не всі пункти плану, матеріал подано стисло). Використано недостатню кількість літературних джерел. Матеріал побудовано не логічно. 2 бали одержує студент, який розкрив незначну частину матеріалу (декілька пунктів плану), використав недостатню кількість літературних джерел. Відсутня логіка подачі матеріалу, а також порушена цілісність системи знань. Матеріал подано не своєчасно. 1 бал – студент роботу написав формально, стисло, не своєчасно. 0 балів – студент повідомлення не підготував.

4. Реферати чи есе студентів оцінюються у 5 балів. 5 балів – робота має самостійний і творчий характер. Тема повністю розкрита. Матеріал викладений логічно, послідовно, обґрунтовано. Реферат чи есе оформлені згідно вимог. Обсяг відповідає нормі. Під час захисту студент орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до визначеної проблеми. 4 бали – тема розкрита, матеріал подано відповідно пунктам плану, використано запропоновані джерела інформації. Інколи спостерігається порушення логіки. Реферат чи есе оформлені згідно вимог. Обсяг відповідає встановленій нормі. Під час захисту студент вільно володіє і орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до питання. 3 бали – лише простежується спроба підійти до написання реферату чи есе самостійно і творчо. Однак план реферату чи есе не досконалий. Загальний зміст недостатньо структурований. Простежується невміння групувати матеріал, знаходити зв'язки, встановлювати співвідношення між частинами. Обсяг відповідає нормі. Під час захисту студент володіє інформацією на початковому рівні. 2 бали – реферат чи есе написані нашвидку, фрагментарно. План відсутній або не відповідає змісту і формі. Тема розкрита частково. Під час захисту студент оперує лише загальними фразами. Структура доповіді не витримана, матеріал побудовано не логічно. 1 бал – реферат чи есе написані фрагментарно. План відсутній або не відповідає змісту і формі. Тема не розкрита. Під час захисту студент не може відтворити матеріал. Доповідь стисла, не логічно побудована. 0 балів – реферат чи есе не написані і не захищені.

5. Комп'ютерна презентація студентів оцінюються у 5 балів: 5 балів – робота має самостійний і творчий характер. Тема повністю розкрита. Матеріал викладений логічно, послідовно, обґрунтовано. Обсяг відповідає нормі (15 – 20 слайдів). Під час презентації студент орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до визначеної проблеми, володіє майстерністю усної доповіді. 4 бали – простежується творчий підхід при підготовці презентації. Тема повністю розкрита, матеріал подано послідовно. Інколи спостерігається порушення логіки. Презентація оформлена згідно вимог. Обсяг відповідає встановленій нормі. Під час презентації студент вільно володіє і орієнтується у матеріалі, висловлює власне ставлення до питання. 3 бали – загальний зміст недостатньо структурований. Простежується невміння групувати матеріал, знаходити зв'язки, встановлювати співвідношення між частинами. Обсяг відповідає нормі. Студент не повністю розкрив тему, вивчено недостатню кількість джерел інформації. Під час презентації студент володіє інформацією на початковому рівні. 2 бали – презентація підготовлена нашвидку, фрагментарно. Відзначений не самостійний підхід до виконання. Тема розкрита частково. Під час презентації студент неспроможний відтворити інформацію у певній послідовності. Оперує лише загальними фразами. Структура доповіді не витримана, матеріал побудовано не логічно. 1 бал – презентація підготовлена фрагментарно. Тема не розкрита. Під час презентації студент не може відтворити матеріал. Доповідь стисла, не логічно побудована. 0 балів – презентація не підготовлена.

Підсумковий контроль: залік (за результатами поточного оцінювання)

Рекомендовані джерела інформації:

Основна література:

1. Громадське здоров'я: підруч. для студ. вищ. мед. навч. закл. / [В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, Т. С. Грузєва та ін.] ; за ред. В. Ф. Москаленка. – 3-тє вид. – Вінниця : Нова книга, 2013. – 560 с.
2. Посібник із соціальної медицини та організації охорони здоров'я / За ред. Ю.В.Вороненка.- К.: Здоров'я,2002.-360 с.
3. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я: Підручник для поза аудиторної самостійної підготовки до практичних занять / За ред. В.В.Рудня.-Львів,2004.-595 с.
4. Громадське здоров'я і громадське медсестринство / Є.А.Склярів, М.Б.Шегедин, Б.Б.Лемішко та ін..-К.:Медицина,2008.-224 с.
5. Голяченко О.М. Соціальна медицина та організація охорони здоров'я.- К.: Медицина,2011.-208 с.

Додаткова література:

1. Громадські ради в системі охорони здоров'я: створення і робота: Метод.посіб./ В.В.Глуховський, О.В.Ангелов, О.Д.Кравецький, Г.О.Слабкий.- Миколаїв:Дизайн і поліграфія,2008.-124 с.
2. Менеджмент в охороні здоров'я: навчально методичний посібник / за

ред. Ю. В. Вороненка – К.: НМАПО, 2014.– 367 с.

3. Методика аналізу стану здоров'я населення та діяльності лікувально-профілактичних закладів адміністративних територій: методичні рекомендації / М. В. Голубчиков та ін. – К.: МОЗ України, 2011. – 45 с.

4. Управління охороною здоров'я (для післядипломної освіти): Навчально-методичний посібник / за ред. Ю. В. Вороненка – К.: НМАПО, 2010.– 3670 с.

5. Біостатистика : підручник / [В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, М. В. Голубчиков та ін.]; за ред. В. Ф. Москаленка. – К.: Книга плюс, 2009. – 184 с.

6. Нові технології навчання менеджменту в медицині. Навчальний посібник /За заг.ред. Ю.В.Вороненка, Н.Г.Гойди, О.П.Мінцера, М. Мітчелла. – К: Книга плюс. 2009. – 416 с.

7. Методика аналізу стану здоров'я населення та діяльності лікувально-профілактичних закладів адміністративних територій: методичні рекомендації / М. В. Голубчиков та ін. – К.: МОЗ України, 2011. – 45 с.

8. Управління охороною здоров'я (для післядипломної освіти): Навчально-методичний посібник / за ред. Ю. В. Вороненка – К.: НМАПО, 2010.– 3670 с.

9. Біостатистика : підручник / [В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, М. В. Голубчиков та ін.]; за ред. В. Ф. Москаленка. – К.: Книга плюс, 2009. – 184 с.

10. Нові технології навчання менеджменту в медицині. Навчальний посібник /За заг.ред. Ю.В.Вороненка, Н.Г.Гойди, О.П.Мінцера, М. Мітчелла. – К: Книга плюс. 2009. – 416 с.

11. Методика аналізу стану здоров'я населення та діяльності лікувально-профілактичних закладів адміністративних територій: методичні рекомендації / М. В. Голубчиков та ін. – К.: МОЗ України, 2011. – 45 с.

12. Управління охороною здоров'я (для післядипломної освіти): Навчально-методичний посібник / за ред. Ю. В. Вороненка – К.: НМАПО, 2010.– 3670 с.

13. Біостатистика : підручник / [В. Ф. Москаленко, О. П. Гульчій, М. В. Голубчиков та ін.]; за ред. В. Ф. Москаленка. – К.: Книга плюс, 2009. – 184 с.

14. Нові технології навчання менеджменту в медицині. Навчальний посібник /За заг.ред. Ю.В.Вороненка, Н.Г.Гойди, О.П.Мінцера, М. Мітчелла. – К: Книга плюс. 2009. – 416 с.